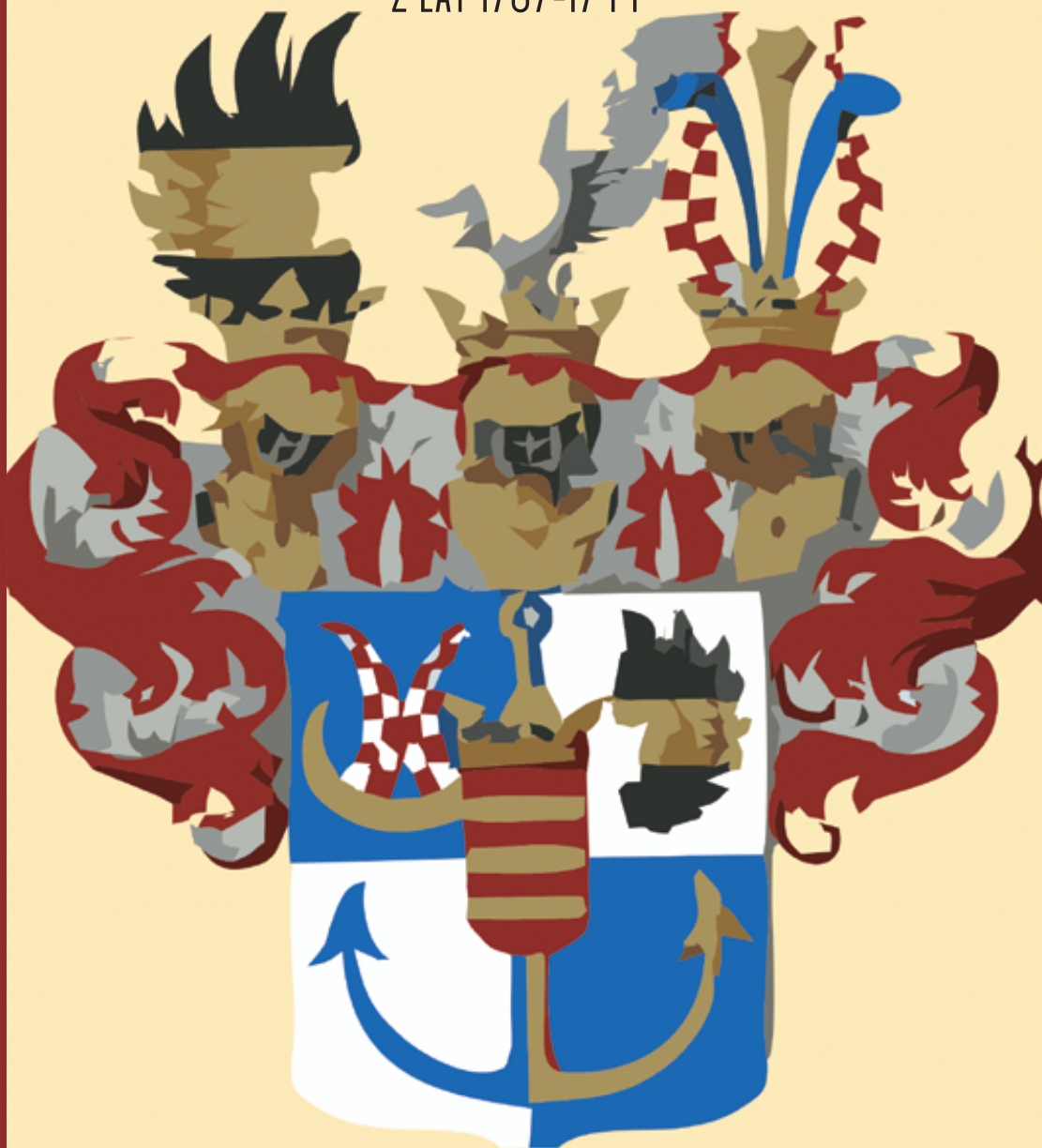

DIARIUSZ

OTTONA WENZLA VON NOSTITZ-RIENECK

Z LAT 1737-1744

**Diariusz Ottona Wenzla von Nostitz-Rieneck
z lat 1737-1744**

Diariusz Ottona Wenzla von Nostitz-Rieneck z lat 1737-1744

Opracowanie:
Jarosław Szymański

Współpraca:
Stanisław Jujeczka, Mirosław Węcki

Transkrypcja i tłumaczenie z języka niemieckiego:
Aleksandra Barwicka-Makula, Mirosław Węcki

Transkrypcja i tłumaczenie z języka łacińskiego
Ałła Brzozowska

Kraków-Wrocław

© Copyright by Jarosław Szymański, Wrocław 2019

Recenzent:
dr hab. Jarosław Kuczer, prof. UZ

Indeks:
Stanisław Jujeczka

Opracowanie redakcyjne:
Agata Barzycka

Projekt okładki:
Igor Stanisławski

Korekta tłumaczenia:
Jarosław Szymański oraz Jacek Dębicki, Stanisław Jujeczka

Praca naukowa finansowana w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą
„Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2014-2019.

**NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI**

ISBN 978-83-7638-949-3

KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	VII
Diariusz Ottona Wenzla von Nostitz-Rieneck z lat 1737-1744	1
1737	3
1738	27
1739	175
1740	307
1741	427
1742	559
1743	691
1744	839

Wykaz skrótów

- AAWr. – Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu
ADB – Allgemeine Deutsche Biographie
AHL – Allgemeines historisches Lexicon
AKBC – Archiwum klasztorne bonifratrów w Cieszynie
AKBWr. – Archiwum klasztorne bonifratrów we Wrocławiu
APWr. – Archiwum Państwowe we Wrocławiu
Błażek, I – K. Błażek, *Der abgestorbene Adel der Provinz Schlesien und der O. Lausitz*, Th. 1 (*J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, Bd. 6, Abt. 8), Nürnberg 1887
Błażek, II – K. Błażek, *Der abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien*, Th. 2 (*J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, Bd. 6, Abt. 8), Nürnberg 1890
Błażek, III – K. Błażek, *Der abgestorbene Adel der Provinz Schlesien*, Th. 3 (*J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, Bd. 6, Abt. 8), Nürnberg 1894
BLHM – *Biographisches Lexikon aller Helden und Militärpersonen, welche sich in Preussischen Diensten berühmt gemacht haben*
BLKO – *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*
Bm. – być może
BUWr. – Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
Grzebień – L. Grzebień, *Katalog jezuitów pracujących na Śląsku od XVI do XVIII wieku*, Kraków 2007 (mps dostępny w Bibliotece Naukowej Księży Jezuitów w Krakowie)
GVUL – *Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste*
Herbarz, I-VI – R. Sękowski, *Herbarz szlachty śląskiej*, t. 1-6, Katowice 2002-2008
JbUnivBreslau – *Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau*
KD – S. Jujeczka, H. Gerlic, W. Könighaus, *Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego na podstawie ksiąg święceń biskupów wrocławskich. 1650-1810/1812*, Wrocław 2014
KPKP – Kapucyńska provincja knihovna v Praze, rkp. 407: *Annales Provinciae Bohemiae, Moraviae et Silesiae*, Vol. XIX (Saec. II, Vol. VII: 1735-1742)
M. Buben, *Encyklopedie I* – M. Buben, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, díl I. sv.: *Řády rytířské a křížovníci*, Praha 2002
M. Buben, *Encyklopedie II/1* – M. Buben, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, díl II./1. sv.: *Řeholní kanovníci*, Praha 2009
M. Buben, *Encyklopedie III/1* – M. Buben, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, díl III./1. sv.: *Žebravé řády*, Praha 2006

- M. Buben, Encyklopedie III/4 – M. Buben, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, díl III./4. sv: *Řeholní klerikové (jezuité)*, Praha 2012
- mps – maszynopis
- NACR – Národní Archiv v Praze
- NDB – Neue Deutsche Biographie
- Nomina* 1738 – *Nomina et cognomina fratrum Ordinis Praedicatorum Provinciae Bohemiae cum expressione gradus, patriae, affiliationis, aetatis, professionis, incolatus, et officii pro anno M.DCC.XXXVIII*, s.l. [1738]
- Nucleus – S. Wrbczansky, *Nucleus Minoriticus seu vera & sincera relatio originis & progressus Provinciae Bohemiae, conventuum et residentiarum, fratrum & sororum sancti-monialium Ordin. Minor. S. P. Francisci Strict. Observ. Reformatorum in Provincia sub patrocínio sancti Wenceslai ducis & martyris per Bohemiam, Moraviam & Silesiam existentium* [...], Vetero-Pragae 1746
- PSB – Polski Słownik Biograficzny
- ŘD – Řád Dominikánů
- ŘK – Řád Kapucínů
- ŘKr – Řád Křižovníků
- Schem. Vrat. 1748 – *Catalogus Almae Dioecesis Silesiae* [...], Wratislaviae 1748
- Schem. Vrat. 1749 – *Catalogus Almae Dioecesis Wratislaviensis* [...], Wratislaviae 1749
- Schem. Vrat. 1752 – *Catalogus Cleri Almae Dioecesis Wratislaviensis* [...], Wratislaviae 1752
- Schlesischer Allmanach* 1726 – *Schlesischer Allmanach oder Tage-Register auf das Jahr MDCCXXVI*, Breslau 1726
- Schlesischer Allmanach* 1737 – *Schlesischer Allmanach oder Tage-Register auf das Jahr MDCCXXXVII*, Breslau 1737
- Sinapius, I – J. Sinapius, *Schlesischer Curiositäten erste Vorstellung, darinnen die ansehnlichen Geschlechter des schlesischen Adels mit Erzählung des Ursprungs der Wappen Genealogien...*, Leipzig 1720
- Sinapius, II – J. Sinapius, *Des schlesischen Adels anderer Theil oder Fortsetzung schlesischer Curiositäten...*, Breslau-Leipzig 1728
- Straubel, I, II – R. Straubel, *Biographisches Handbuch der preußischen Verwaltungs- und Justizbeamten 1740-1806/15*, Th. 1-2, München 2009
- „ŚKH Sobótka” – Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka”

Diariusz Ottona Wenzla von Nostitz-Rieneck
z lat 1737-1744

1737

9 [listopada 1737]

Wstałem o wpół do 7. Odmówiłem brewiarz aż do seksty i o 10 wysłuchałem mszy św. O 11 pojechałem z hrabiną do dyrektora Urzędu Zwierzchniego¹, który dopiero poprzedniego dnia przybył ze swoich dóbr, aby go przywitać. Kiedy przyszedłem do domu, odmówiłem brewiarz. Zjadłem w domu w sześcioro: troje domowników, ojciec wikary franciszkanów² wraz z zakrystianem. O 4 kazałem się zanieść w lektyce do barona Glaubitza³, gdzie spędziłem wieczór do 9. Następnie do domu⁴, jeść i spać.

- 1 Johann Anthon Gotthard hr. von Schaffgotsch (1675-1742), hrabia Rzeszy, dyrektor Urzędu Zwierzchniego od 1719. Po zajęciu Śląska przez Prusy otrzymał nakaz opuszczenia prowincji, co też uczynił. Zmarł 19 III 1742, wkrótce po powrocie na Śląsk. Druga żona (1710) Anna Theresia hr. von Kolovrat-Novohradsky (1690-1759). Miał 15 dzieci, z których czworo zmarło po urodzeniu; zob. GVUL, 34, kol. 792-794.
- 2 Saturninus Weinschmidt OFM (zm. 2 III 1742), franciszkanin z prowincji czeskiej. Był kaznodzieją, gwardianem w Jaworze, w Namysłowie w l. 1729-1732, 1733-1734 i we Wrocławiu w l. 1734-1736 oraz wikariuszem we Wrocławiu w l. 1736-1738 i gwardianem w Złotorzy w l. 1738-1741, gdzie zmarł jako urzędujący wikariusz; zob. Nucleus 225, 313, 342, 418; NACR, RF, kniha 142 (2 III).
- 3 Christoph Franz bar. von Glaubitz und Dalckau (zm. 1739), cesarski szambelan, man królewski i deputowany do konwentu publicznego oraz starszy ziemski księstwa głogowskiego; właściciel m.in. Brzegu Dolnego (*Dyhernfurth*); żona Johanna von Berg (zm. 1741), córka Theresia; zob. Sinapius, II, s. 335-336.
- 4 Jesienią 1730 Otto von Nostitz przeniósł się do nowo wybudowanego domu przy ul. św. Antoniego 19/20 (ob. nie istnieje); zob. K. Gebauer, *Schlesischer Adel im Spätbarock. Nach Tagebüchern des Grafen Otto Wenzel von Nostitz, Landeshauptmanns von Breslau*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Altertum Schlesiens” Bd. 68, 1934, s. 136. Ulica św. Antoniego to dawny Psi Zaułek, ew. ul. Psia (*Hundstrasse*), zamieszkiwany od średniowiecza przez tkaczy. Nazwę ulicy przemianowano w 1718 od imienia św. Antoniego z Padwy, patrona kościoła, który był przy niej ulokowany, a do którego często chadzał Nostitz. Od początku XVIII w. ulica

10 [listopada 1737]

Wstałem o 7. Odmówiłem cały brewiarz, wypłaciłem *Kostgelder*. O 10 wysłuchałem mszy św. i około 12 pojechałem z hrabiną do dyrektorowej, która miała upuszczaną krew. Stamtąd pojechaliśmy wspólnie w gościnę do barona Becka⁵, kanonika. Przy stole było 12 osób: nasza trójka, baron Glaubitz ze swoją baronową, panna Theresia Glaubitz, baron Orlick⁶ i baronowa, hrabia Zierotin⁷, szwagierka komtesa Hedwig i prepozyt Stingelheim⁸. Tamże pozostaliśmy też na wieczór i graliśmy w faraona i kwindecza, ponieważ jeszcze kilku doszło z miasta. Grałem w ostatniej partii. O 10 przyszliśmy do domu jeść i po 11 [poszedłem] do łoża.

11 [listopada 1737]

Wstałem o 7. Odmówiłem cały brewiarz i odpisałem na pocztę. Byłem gościem z hrabiną i bratankiem⁹ u barona Frankenberga kanonika¹⁰, w towarzystwie panien Isabelli, Hedwig i Sophii, wszystkich z Frankenbergów, szwagra hrabiego Maxa¹¹,

ta stała się dobrą lokalizacją dla elity. Wybudował tu m.in. pod nr. 10 swoją kamienicę Gerhard Wilhelm hr. von Strattmann, poprzednik Nostitza na urzędzie starosty wrocławskiego.

5 Karl Julius bar. von Beck (1679-1740), kanonik katedralny we Wrocławiu i prałat-kustosz kapituły katedralnej oraz kanonik kapituły Św. Krzyża, jak również sędzia trybunału biskupiego (*Hochs Fürstl Bischöftl Richter*); zob. Sinapius, II, s. 300; J. Pater, *Wrocławska kapituła katedralna w XVIII wieku: ustrój – skład osobowy – działalność*, Wrocław 1998, s. 167-168.

6 Karl Franz Alexander Orlick bar. von Laziska (1694-1770), hrabia od 1753, pierwsza żona zmarła w 1731, druga żona nieznaną; zob. *Herbarz*, IV, s. 98.

7 Johann Ludwig hr. von Zierotin (1692-1761), żona Maria Franziska von Herberstein (1697-1763); zob. C. von Wurzbach, *Zierotin von Lilgenau, die Grafen, Genealogie*, [w:] BLKO, Th. 60, Wien 1891, s. 74.

8 Karl Joseph bar. von Stingelheim (zm. 1756), w l. 1720-1732 archidiakon opolski, prepozyt katedralny wrocławski w l. 1735-1748. W 1748 zrezygnował ze śląskich beneficjów i wyjechał do Ratyzbony; zob. J. Pater, *Wrocławska kapituła*, s. 235-236.

9 Joseph Wilhelm Wenzel hr. von Nostitz-Rieneck (1706-1787), bratanek Ottona, syn Johanna Karla von Nostitz-Rokitnitz, radca Urzędu Zwierzchniego, żona (1739) Maria Aloisia Ludovika von Metsch (1720-1762); zob. *Herbarz*, V, s. 437.

10 Karl Moritz bar. von Frankenberg und Ludwigsdorff (1703-1763), od 1723 kanonik kolegiaty głogowskiej, od 1729 kanonik kapituły katedralnej we Wrocławiu (od 1735 archidiakon wrocławski). Był też kanonikiem katedralnym w Ołomuńcu i w kolegiacie Św. Krzyża we Wrocławiu. Przez pewien czas był też proboszczem (i archiprezbiterem) w Środzie Śląskiej i u św. Mikołaja we Wrocławiu; zob. J. Pater, *Wrocławska kapituła*, s. 182-183.

11 Maximilian August Joseph hr. von Frankenberg und Ludwigsdorff bar. von Schellendorff (1694-1760), hrabia Rzeszy, radca Urzędu Zwierzchniego od 1729; druga żona (1726) Maria Josepha von Traun und Abensperg (1706-1755); szwagier Nostitza, brat Franza i Ottona; zob. *Herbarz*, II, s. 230-231.

Publikowane tu dwa foliały diariusza autorstwa Ottona Wenzla von Nostitz-Rieneck (1674-1751), starosty księstwa wrocławskiego w latach 1726-1741, znajdując się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu w zbiorze Rep. 135 pod numerem 573 (559 stron) i 574 (736 stron). Opisany w nich został okres od 6 listopada 1726 r. do 26 października 1729 r. oraz od 9 listopada 1737 r. do 31 grudnia 1744 r. Oba te tomy oddają dwie epoki dziejów Śląska – pierwszy zaczyna się, kiedy jego autor został starostą (*Landeshauptmann*) księstwa wrocławskiego, opisując swoje obowiązki urzędowe oraz towarzyskie. Jest to o tyle istotne, że po starościńskim ingresie Nostitz stał się jednym z centralnych punktów życia politycznego i towarzyskiego Wrocławia. Mamy więc przedstawioną w tej części epokę będącą apogeum habsburskiego systemu politycznego oraz społecznego na Śląsku. Tom drugi natomiast ukazuje schyłek tych rządów, następnie okres wojennego zamieszania oraz pierwsze lata pruskiej władzy, więc swoistą ustrojową rewolucję, która przetoczyła się przez prowincję i jej stolicę, ze wszystkimi konsekwencjami dla tamtejszej elity.

Przedstawiona do recenzji praca to efekt kilkuletnich badań, prac translatoryjnych i głębokiej analizy diariusza Ottona von Nostitz. Pozyskany materiał został opracowany z najwyższą starannością o szczegóły, tak językowe, jak i eksplanacyjne. Dzięki temu mamy do czynienia z przyszłą publikacją klasy światowej. Według mojej wiedzy nikt nie wydał do tej pory równie interesującego i wartościowego materiału, z takim poziomem rzetelności, dbałości o szczegóły i znajomości realiów epoki. Praca odzwierciedla ponadto ogromne możliwości polskiej humanistyki. Jest też pierwszą edycją tego typu. Na bazie zaprezentowanego źródła w przyszłości stanie się możliwe opracowanie materiałów przyczynkarskich. Jestem przekonany, że to bardzo ważny krok w kierunku badań nad dziejami obyczajowości szlachty śląskiej.

Z recenzji dr. hab. Jarosława Kuczera

